

УДК:343.983

Михайлов Володимир Олександрович,

*старший викладач кафедри кримінального права
юридичного факультету Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна*

Білошкурський Олександр Валерійович,

*адвокат, правозахисник, аспірант
юридичного факультету Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна*

ПРОТИДІЯ НАРКОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглядаються кримінологічні та криміналістичні аспекти запобігання злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів в Україні.

Ключові слова: наркотики, наркозлочинність, запобігання наркозлочинності.

Summary. Current article deals with criminological and criminalistic aspects of crime prevention in the field of illicit drug trafficking in Ukraine.

Presently drug control has become acute. In large cities, drugs, mostly of chemical nature, are simply bought over the Internet or using Telegram managers. Payment is made through payment terminals. Young have people formed a new concept - "stash of drugs" – caches (drop point) with narcotic substances.

Favorable geographical location of Ukraine made it transit country where drugs ply from East to West. Corruption in the law enforcement system and at the border has not been combated, and as a consequence drugs are easily available in schools and higher educational establishments. The country is turning into a testing ground for international drug traffickers who test their substances on our citizens, mostly young people.

For creation of effective conditions, environment of counteraction to drug trafficking, creation of special units to fight against drug trafficking and their proper material and technical support is required, also carrying out of large-scale sociological research of latency of drug addiction and drug crime in Ukraine, creation of specialized institutions which would be engaged in social and psychological rehabilitation of patients with drug addiction and ensuring new approach to drug accounting, attraction of charitable funds, public organizations, religious organizations to participation in counteraction to illegal drug trafficking remains actual, prevention and reduction of cases of diversion of drugs into illegal traffic from facilities licensed for such activities.

Further fight against drug crime requires improvement of legal, organizational, criminological and criminalistic support. It should be noted that the discussion of

problems and approaches to improve the investigation of these crimes has a permanent character, it is necessary to further develop recommendations that meet the needs of the time. It is especially necessary to pay attention to modern methods of drug distribution and to carry out preventive work among young people, to involve the public in the detection of these crimes.

Key word: drugs, drugscrime, general crime prevention, special criminological prevention.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день гостро постало питання боротьби з наркоманією. У великих містах наркотики, більшою частиною хімічні, просто купити через мережу Інтернет чи використовуючи менеджери «Телеграмм». Оплата при цьому відбувається через платіжні термінали. У молоді формується нове поняття «закладки» – схованки (тайники) з наркотичною речовиною. Для багатьох пошук наркотичних засобів починається з гри в «квест» – пошук схованки з наркотиками, яка підимає рівень адреналіну і викликає певне задоволення.

Географічно Україна, розташована, так, що стала транзитною країною з якої наркотичні засоби курсують із сходу на захід. Непоборена корупція у правоохоронній системі та на кордоні, стала причиною легкодоступності наркотичних речовин у школах та закладах вищої освіти. Країна перетворюється на полігон для міжнародних наркоторговців, які випробовують свої речовини на наших громадянах, переважно молодого віку.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблеми протидії наркобізнесу в Україні, досліджувалась у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як: Л.М. Анісімова, А.Ю. Бабія, Ю.В. Бауліна, С.А. Буткевича, А.А. Венедіктова, В.В. Голіна, І.М. Гриненка, І.О. Доброреза, А.А. Музики, Ю.В. Олександрова, М.П. Селіванова, І.В. Смирнова, В.Г. Севрука, С.О. Павленка, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, О.М. Костенка, О.М. Джужи, Л.В. Раєцької, Є.В. Фесенка, М.С. Хруппи та інших.

Формулювання завдання дослідження. Метою роботи є узагальнення кримінологічних та криміналістичних особливостей боротьби з наркобізнесом в Україні, виявлення сучасних тенденцій та особливостей проявів цих злочинів, а також з'ясування ефективних заходів запобігання цим злочинам.

Виклад основного матеріалу. Грецьке слово «narke» означає оціпеніння, «тапія» – безумство, божевілля. Наркоманія – соціально-небезпечне психічне захворювання, яке виражається в тому, що життєдіяльність організму підтримується на певному рівні тільки за умови постійного прийому наркотичної речовини і веде до глибокого виснаження фізичних і психічних функцій [1].

Соціальне явище, яке виражається у випадках наркоманії, токсикоманії, а також пияцтва і алкоголізму, називається наркотизмом. В його основі – прагнення певної частини громадян до зміни свого психічного стану шляхом вживання певних рослинних чи хімічних речовин .

Якщо проаналізувати норми Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995, можна дійти висновку, що

до поняття терміну наркотики закон відносить сукупність *наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів*.

Наркотичні засоби – це речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Психотропні речовини – включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та справляти депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоцій, або мислення, або поведінки і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють [2].

Наркотики класифікують:

За *походженням* наркотики поділяють на такі групи:

- наркотики натурального (рослинного) походження;
- напівсинтетичні наркотики (комбіновані);
- синтетичні наркотики.

За *способом виготовлення* наркотики поділяють на виготовлені промисловим способом та виготовлені кустарним способом (у тому числі в підпільних лабораторіях).

За *психофармакологічною дією* наркотики поділяють на:

- засоби, що пригнічують центральну нервову систему, так звані психодепресанти, а також речовини із седативною та снодійною дією;
- засоби, що збуджують центральну нервову систему або психостимулятори;
- засоби, що викликають галюциногенну дію або галюциногени чи психоделіки [3].

У науковій літературі також зустрічається класифікація: за швидкістю виникнення залежності та за «важкістю» (легкі та важкі), але, на наш погляд, такий підхід доволі умовний, оскільки залежно від методу виготовлення наркотику та способу його вживання він може по різному впливати на організм людини.

Отже, є наркотики рослинного та синтетичного походження, які штучно виготовлені з хімічних речовин. Але більшість – це комбіновані суміш рослинних та синтетичних продуктів. Далі у статті ми наведемо перелік, на нашу думку, найбільш розповсюджених видів на даний час.

До наркотиків рослинного походження відноситься марихуана. Сленгові назви: «план», «трава», «ганджубас». Це рослина, яка використовується в трьох формах: смола, листя рослини – «трава» та масло. Її змішують з тютюном, завертають в «косяк» та курять, а деякі її готують і додають в їжу.

Марихуана негативно впливає на пам'ять людини, можливість концентруватися, виникає почуття втоми та суму. При вживанні відчувається паніка, безпорадність, виникає марення та галюцинації.

Тривале вживання марихуани призводить до серцевих захворювань, ракових пухлин, раку та негативно впливає на дитородну функцію. Також вживання марихуани може спровокувати шизофренію.

До наркотиків рослинного походження відноситься і героїн. Сленгові назви: «Гарік», «Барбадос», «Гера», «Герасим», «Гербалайф», «Хмурий».

Героїн виготовляють з морфіну, одного з наркотиків, що отримують з опійного маку. Його можуть вводити у вигляді ін'єкції та курити. Ці речовини на перший погляд нешкідливі, але при введенні в кров у вигляді ін'єкцій можуть призвести до появи тромбів, наривів або гангрені. Через використання чужого шприцу існує загроза зараження ВІЛ або гепатитом В та С.

Наступний наркотик рослинного походження – кокаїн. Сленгові назви: «кокс», «мука», «нюхара», «кекс», «кікер», «сніг». Кокаїн має вигляд білого порошку, який добувають з листя кокі – рослини, яка зростає в Південній Америці. Його вживають втягуючи порошок через ніс. «Крек» найбільш сильна форма кокаїну. «Крек» або кристалічний кокаїн, в основному, вживають шляхом паління. Кокаїн іноді вживають шляхом ін'єкцій або як їжу.

Кокаїн є міцним стимулятором. Він загострює почуття, викликає приплив енергії, пригнічує відчуття голоду та спраги. Ефект триває до 20 хвилин. Куріння кокаїну у вигляді «креку» викликає короточасний, але більш сильний наркотичний ефект [4].

Вживання у великих дозах кокаїну викликає почуття виснаженості, занепокоєння, пригніченості, а іноді агресивність. Кокаїн завдає шкоди роботі серцю і у великих дозах може призвести до смерті від серцевого нападу або утворення тромбів. Одночасне вживання кокаїну і алкоголю підвищує ризик серцевого нападу і смерті. Депресія, яка настає після вживання, буває настільки сильною, що може призвести до спроб самогубства. При тривалому або надмірному, вживанні збудження від кокаїну може змінитися перманентним станом занепокоєння, безсонням і втратою ваги. У деяких розвиваються параноїдальні психози зі схильністю до насильства. До синтетичних відноситься амфетамін, на сленгу: «Аппер», «швидкий», «швидкість», «speed», «сіль».

Амфетаміни – це група наркотичних речовин стимулюючого впливу. Деякі з них певний час використовувалися як таблетки для схуднення. Зазвичай, вони мають форму біло-сірого порошку і продаються загорнутими у папір, їх ковтають, але іноді вводять у вигляді ін'єкцій або вдихають. Такі амфетаміни як «лід» або «кристал» – можуть курити. При надмірному, вживанні наркотику людина стає не в міру балакучою і гіперактивною. Агресія після прийому, як правило, закінчується небезпечними наслідками.

Діяльність правоохоронних органів з попередження наркоманії і токсикоманії здійснюється у трьох напрямках:

Індивідуальні заходи профілактики, відвернення та припинення спрямовані на те, щоб усунути формування та розвитку злочинних зв'язків, щоб

вони в подальшому не еволюціонували та не проявлялись в наркобізнесових структурах. Ці заходи здійснюються в таких формах:

- виявлення та усунення на мікросередовищному та індивідуальному рівнях детермінант злочинів у сфері обігу наркотиків;
- проведення стеження за особами, їх поведінкою, які неодноразово проявляють інтерес до вживання наркотиків виявляють зацікавленість у правоохоронних органів;
- здійснення заходів з ліквідації джерел постачання наркотиків для їх подальшого пересилання, перевезення, збуту, вживання, документування антигромадської та протиправної поведінки;
- обговорення по телебаченню;
- громадські обговорення;
- поширення спеціальної літератури про наслідки та відповідальність за наркозлочини.

Контрольно-дозвільними заходами протидії є: підвищення організаційної та психологічної підготовки працівників правоохоронних органів для роботи їх в напрямку боротьби зі злочинами у сфері незаконного обігу наркотиків, здійснення моніторингу не тільки фактів системного вживання та розповсюдження наркотичних засобів, а й в напрямку перевірки ефективності самої системи профілактики.

Спеціальними профілактичними засобами є: здійснення правоохоронними органами оперативної закупки та контрольованої поставки. Оперативна закупка полягає у спеціальному придбанні уповноваженими суб'єктами наркотичних засобів для отримання інформації про осіб, які їх вводять в обіг. Контрольована поставка має місце тоді, коли правоохоронці здійснюють спостереження, контролюють поставку наркотичних засобів як з-за кордону через територію України, так і лише по території України для виявлення злочинців [4].

Варто зазначити, що на наркоманію здійснюють також вплив «провокуючі чинники», а саме:

- доступність наркотиків;
- мікросередовище;
- бездіяльність посадових осіб, які за родом своєї діяльності зобов'язані вживати заходів проти розповсюдження наркоманії;
- слабка робота з виявлення наркоманів;
- недостатня пропаганда проти наркотиків;
- відсутність адміністративної відповідальності батьків [3].

Висновки. Таким чином, для створення ефективних умов, середовища протидії наркобізнесу, актуальним залишається: створення спецпідрозділів для боротьби з наркобізнесом та їх належне матеріально-технічне забезпечення, організація проведення широкомасштабного соціологічного дослідження латентності наркоманії та наркозлочинності в Україні, створення спеціалізованих установ, які б займалися соціально-психологічною реабілітацією хворих на наркоманію та забезпечення нового підходу до наркообліку, залучення благодійних фондів, громадських організацій, релігійних осередків до участі в протидії незаконному обігу наркотиків, попередження та

зменшення випадків витоку з об'єктів, яким надана ліцензія на таку діяльність, наркотиків в незаконний обіг.

Отже, подальша боротьба з наркозлочинністю потребує удосконалення правового, організаційного, кримінологічного та криміналістичного забезпечення. Варто зазначити, що обговорення проблем та підходів з вдосконалення розслідування даних злочинів має перманентний характер, необхідна подальша розробка рекомендацій, які відповідали потребам часу. Особливо необхідно звернути увагу на сучасні способи розповсюдження наркотиків та проводити профілактичну роботи серед молоді, залучати громадськість для розкриття цих злочинів.

Література:

1. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними: Закон України від 15.02.1995. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Про внесення змін до Закону України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" Закон України від 15.02.1995. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14>.
3. Михайлов О.Є., Горбань А.В., Міщук В.В. Кримінологія. Київ: Знання, 2012. 565 с.
4. Шутка В. Протидія наркобізнесу в Україні: теоретичний та практичний аспект. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2017>.
5. Бабій А.Ю. Правові аспекти запобігання наркозлочинності в Україні. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. Вип. 3. С. 153-154.
6. Баклан І.В. Основні напрямки запобігання наркозлочинам неповнолітніх (регіональні особливості). Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць Одеської національної юридичної академії. 2006. № 29. С. 340-346.
7. Бандурка А.М., Давиденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие: моногр. Харьков: Основа, 2003. – 368 с.
8. Бойченко О.В. Халілев Р.А. Деякі аспекти впровадження заходів щодо вирішення проблеми наркоманії в Україні. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 2001. № 4. С. 124-127.
9. Стеблинська О.С. Кримінологія. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2014. С. 55.
10. Смирнова І.В. Протидія наркобізнесу як один з чинників забезпечення національної безпеки України. 2007. Вип. 17. С. 121.
11. Расецька Л.В. Організована злочинність і наркобізнес. 2011. Вип. 24. С. 71-74.
12. Севрук В.Г., Павленко С.О. Заходи протидії транснаціональному наркобізнесу, що вчиняється представниками окремих етнічних груп. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 2. С. 194-201.